

Inhoud

1	Verkenning van het terrein	9	
1.1	Optimisme en pessimisme	9	
1.2	Vooruitgang, stagnatie en verval	11	
1.3	Functies van het vooruitgangdenken	14	
1.4	Schaduwkanten van vooruitgang	16	
1.5	Opzet van het boek	18	
2	De vooruitgangsidee	21	
2.1	Kringloop of vooruitgang	21	
2.2	Een geloof in vooruitgang	23	
2.3	Ongeloof in vooruitgang	25	
2.4	Varianten van de vooruitgangsidee	26	
2.5	Maatschappelijke achtergronden	27	
3	Kennis en vooruitgang: Oudheid en Middeleeuwen	29	
3.1	Uitvindingen in de oudheid	29	
3.2	Lucretius: Nieuwe verworvenheden brengen ook nieuwe gevaren mee	31	
3.3	Seneca: Vindingrijkheid als bron van beschaving	33	
3.4	Augustinus: Een lofzang op menselijke prestaties	35	
3.5	Roger Bacon: Kennis toepassen voor belangrijke doeleinden	36	
3.6	Averroës: De Grieken herontdekt	38	
4	Kennis en vooruitgang: De moderne tijd	39	
4.1	Bodin: Een slingerbeweging op steeds hoger niveau	39	
4.2	Francis Bacon: De mier, de spin en de bij	41	
4.3	Descartes: Kennis met het oog op de gezondheid	44	
4.4	Fontenelle: De manier van redeneren is meer volmaakt geworden	46	
4.5	Helvétius: Onderwijs als bron van vooruitgang	48	
4.6	Turgot: De ontwikkeling van de samenleving wordt niet alleen door de menselijke rede geleid	49	
4.7	Comte: Heerschappij van wetenschapsmensen	51	
4.8	Rousseau: De verspreiding van kennis bederft de zeden	53	
4.10	Ellul: De techniek is autonoom geworden	56	
4.11	Maritain: Niet de wetenschap, maar de wijsheid moet ons leven reguleren	58	
4.12	Overzicht	58	
5	Religie en vooruitgang	62	
5.1	De vooruitgangsidee: een gesecculariseerd geloof?	62	
5.2	Het jodendom: Een religie van de hoop	65	
5.3	Het christendom: Religieuze en sociale vernieuwing	66	
5.4	Islam en vooruitgang	69	
5.5	Bossuet: De leer van de Voorzienigheid als waarborg tegen immoraliteit	70	
5.6	Leibniz: De meest volmaakte wereld die mogelijk is	72	
5.7	Toynbee: Vooruitgang van de hogere religies	74	
5.8	Overzicht	77	
6	Intellect, moraal en vooruitgang	82	
6.1	Intellectuele vooruitgang	82	
6.2	Morele vooruitgang	87	
6.3	Pessimisten en onheilsprofeten	90	
6.4	Overzicht	95	
7	Gelijkheid en vooruitgang	99	
7.1	Voorgeschiedenis	100	

7.2	Saint-Pierre: Vooruitgang op sociaal gebied	105
7.3	Rousseau: De oorsprongen van de ongelijkheid onder de mensen	107
7.4	Condorcet: De werkelijke ongelijkheid zal voortdurend minder worden, zonder te verdwijnen	108
7.5	Marx en Engels: De geschiedenis is de geschiedenis van de klassenstrijd	110
7.6	Lenin en Stalin: Een nieuwe klassenstaat	113
7.7	De verzorgingsstaat en het marktdenken	114
7.8	Overzicht	116
8	Vrijheid en vooruitgang	120
8.1	Voorgeschiedenis	121
8.2	John Locke: Scheiding van kerk en staat	125
8.3	Voltaire: Verdraagzaamheid is ook in het belang van de staat	127
8.4	Adam Smith: De natuurlijke vooruitgang van de welvaart	128
8.5	Hegel: De geschiedenis is het verhaal van uitbreiding van het bewustzijn van vrijheid	130
8.6	John Stuart Mill: Voor vrijheid en vooruitgang, maar tegen ellebogenwerk	133
8.7	Marxisme: De vrije ontwikkeling van allen in een klassenloze maatschappij	136
8.8	Overzicht	138
9	Gemeenschap en vooruitgang	141
9.1	Voorgeschiedenis	141
9.2	Dante: Een betere politieke gemeenschap in de vorm van een wereldregering	144
9.3	Hume: Het nationale karakter is afhankelijk van morele oorzaken	145
9.4	De Chastellux: Geluk is er nooit geweest	147
9.5	Kant: Naar de eeuwige vrede	148
9.6	Herder: Het doel van de menselijke natuur is humaniteit	151
9.7	Tönnies: Van gemeenschap naar maatschappij	153
9.8	Overzicht	155
10	Verscheidenheid en vooruitgang	158
10.1	Voorgeschiedenis	158
10.2	Vico: Instituties beteugelen geweld en egoïsme	161
10.3	Spencer: De evolutie van homogeen naar heterogeen	163
10.4	Marxisme: De arbeidsdeling is de wortel van alle ongelijkheid	165
10.5	Durkheim: De arbeidsverdeling als voorwaarde van solidariteit	166
10.6	Racisme: Gobineau, Chamberlain, Hitler	168
10.7	Nietzsche: De mensheid als massa opgeofferd aan de groei van één sterkere soort mensen - dat zou pas een vooruitgang zijn	170
10.8	Overzicht	174